

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Dávkové schéma nemocenského pro zaměstnance a pro osoby samostatně výdělečně činné - podobnosti a rozdíly

Každý ekonomicky aktivní člověk se někdy může ocitnout v situaci, ve které zkrátka není schopen vytvářet pracovní hodnoty, ať už se jedná o vážné onemocnění sebe či dítěte, v případě žen těhotenství, atp. Pro tyto případy existuje nemocenské pojištění, kterým se chci v následujícím příspěvku zabývat.

Nemocenské pojištění je obecně důležitá součást systému sociálního zabezpečení určena pro výdělečně činné osoby, které zabezpečuje peněžitými dávkami nemocenského pojištění v případech tzv. krátkodobých sociálních událostí, kterými rozumíme zejména dočasnou pracovní neschopnost (dále jen „DPN“) z důvodu nemoci, úrazu či karantény, ošetřování člena rodiny, těhotenství, atd.

Od 1. ledna 2009 je nemocenské pojištění upraveno zákonem č. [187/2006](#) Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o NP“).[1] Pojistné na nemocenské pojištění je upraveno zákonem č. [589/1992](#) Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Z nemocenského pojištění se poskytují 4 druhy dávek, a to: nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v mateřství a těhotenství. Ve svém příspěvku se chci zabývat pouze nemocenskými dávkami, konkrétně pak dávkovým schématem pro zaměstnance a osoby samostatně výdělečně činné (dále jen „OSVČ“). V čem je systém nemocenského u těchto dvou kategorií výdělečně činných osob shodný? A jaké jsou naopak zásadní rozdíly v dávkovém schématu?

Nejdříve bych ráda vymezila pojmy zaměstnanec a OSVČ tak, jak je chápe zákon o NP. Účastní nemocenského pojištění jsou dle zákona o NP právě dvě skupiny osob, a to zaměstnanci a OSVČ. Okruh pojištěných osob je v zákoně rozdělen podle charakteru činnosti na vyjmenované zaměstnance, kteří vykonávají závislou činnost, a na OSVČ, které svou činnost vykonávají samostatně. Pro každou tuto skupinu pak platí jiné podmínky účasti na nemocenském pojištění. Pro zaměstnance nalezneme podmínky účasti v ust. § 6 an. zákona o NP, pro OSVČ pak v ust. § 11 an.

Pojem zaměstnanec je vymezen v ust. § 5 písm. a) zákon o NP. Už ze skutečnosti, že je zde poměrně obsáhlý taxativní výčet, vyplývá, že rozhodně nelze zaměstnance v nemocenském pojištění zaměňovat se zaměstnancem podle předpisů pracovního práva. Zákon o NP chápe zaměstnance širě a zahrnuje do něj vedle zaměstnanců vykonávajících závislou práci v pracovním poměru i řadu dalších osob, které mají příjmy z výdělečné činnosti (např. poslance, prezidenta, senátory). Nalezneme zde i příslušníky ozbrojených sil a bezpečnostních sborů (příslušníky Policie ČR, vojáky z povolání), popřípadě i osoby, které pobírají odměnu za nevýdělečnou činnost (např. pěstouny a dobrovolné pracovníci pečovatelské služby).

Za zmínku stojí také skutečnost, že z hlediska nemocenského pojištění se nerozlišuje, zda zaměstnanec je občanem České republiky nebo jiného státu. Nemocenského pojištění mohou být účastny jen osoby, které pracují v České republice pro zaměstnavatele se sídlem na území České

republiky. Zaměstnanci, kteří jsou činní pro zaměstnavatele, kteří nemají na území ČR sídlo, jsou v ČR pojištěni, pokud má zaměstnavatel sídlo na území státu EU nebo na území státu, s nímž ČR uzavřela mezinárodní smlouvu o sociálním zabezpečení.[2]

OSVČ jsou uvedeny v ust. § 5 písm. b) zákona o NP. Vzhledem k rozdílným podmínkám účasti na nemocenském pojištění i k některým specifickým podmínkám nároku na dávky (např. čekací doba) představují OSVČ samostatnou kategorii nemocensky pojištěných osob.[3] Pojem OSVČ nalezneme v ust. § 3 písm. h) zákon o NP,[4] které nás odkazuje dále na zákon č. [155/1995](#) Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, ve kterém je OSVČ vymezena v § 9 odst. 2.[5]

Nemocenská dávka, tedy nemocenské, plní v mnohém funkci jakési obecné dávky nemocenského pojištění. Jedná se o obligatorní, opakující se peněžitou dávkou, jejímž účelem je vytvořit obecně ekonomické podmínky pro rychlé vyléčení a integraci práce neschopného jedince.[6] Nejvyšší správní soud v této souvislosti ve svém rozsudku č. j. 1 Ads 22/2003-26 ze dne 29. června 2005 judikoval, že „*smyslem dávky nemocenského je finančně zabezpečit jinak ekonomicky činné subjekty v případě nemoci nebo úrazu. Tyto sociální události mají totiž zpravidla za následek ztrátu pracovní schopnosti, znemožňují vykonávat dosavadní výdělečnou činnost (zaměstnání, podnikání...) a způsobují ekonomickou újmu (ztrátu výdělku).*“[7]

Nemocenské náleží všem pojištěncům při splnění daných podmínek. Souhrn podmínek stanovených pro vznik nároku na dávku se nazývá **dávkové schéma**. Nyní tedy přejdu ke gros svého příspěvku a zaměřím se dále na dávkové schéma nemocenského pro zaměstnance, pro OSVČ, jejich podobnosti a rozdíly.

Dávkové schéma pro zaměstnance

Účast na nemocenském pojištění je v souladu s ust. § 2 písm. a) zákona o NP pro zaměstnance povinná. Existuje tu však jedna výjimka, a to pro zaměstnance činné na základě dohody o provedení práce.[8] Zaměstnanci jsou účastni pojištění, jestliže (kumulativně) splní tři základní podmínky: 1. vykonávají práci na území ČR v zaměstnání vykonávaném v pracovněprávním či pracovním vztahu, který může účast na nemocenském pojištění založit, 2. rozsah zaměstnání trvá alespoň 15 kalendářních dnů, 3. minimální částka započitatelného příjmu z tohoto zaměstnání činí alespoň částku rozhodnou pro účast na pojištění (jedná se o tzv. rozhodný příjem, jehož hranice je od roku 2012 stanovena na 2 500 Kč).[9] Zvláštní podmínky účasti zaměstnanců na nemocenském pojištění jsou stanoveny při výkonu zaměstnání malého rozsahu (viz ust. § 7 zákona o NP). Zaměstnáním malého rozsahu se rozumí zaměstnání, v němž jsou splněny podmínky výkonu zaměstnání na území ČR a délky trvání zaměstnání, avšak není splněna podmínka sjednání příjmu ze zaměstnání ve stanovené výši. Jde o situace, kdy sjednaná měsíční částka započitatelného příjmu je nižší než rozhodný příjem, anebo měsíční příjem nebyl sjednán vůbec. Při výkonu zaměstnání malého rozsahu je zaměstnanec pojištěn jen v těch kalendářních měsících, v nichž dosáhl aspoň příjmu v příslušné rozhodné výši, tj. alespoň 2 500 Kč.[10]

Zaměstnanci dále musí splnit obecné podmínky vzniku nároku na dávky, které jsou společné pro všechny dávky, a nalezneme je v ust. §§ 14 - 22 zákona o NP. Hlavní zásadou je, že nárok na dávku vzniká, pokud podmínky pro vznik nároku byly splněny v době trvání pojištění. Druhým možným titulem pro poskytování některých dávek, jsou tzv. **ochranné lhůty** (viz ust. § 15 zákona o NP). Ochranná lhůta znamená, že ke vzniku DPN či nařízení karantény musí dojít ve lhůtě 7 kalendářních dnů ode dne zániku nemocenského pojištění; tato lhůta **7 kalendářních dnů** platí v případě, že pojištěná činnost, z níž ochranná lhůta plyne, trvala aspoň 7 kalendářních dnů. Pokud pojištěná činnost trvala méně než 7 kalendářních dnů, činí ochranná lhůta jen tolik dnů, kolik tato činnost trvala.[11] Ochranná lhůta tak slouží zejména k zajištění bývalého zaměstnance pro stanovenou dobu po skončení pojištění pro případ vzniku sociální události dříve, než opět nastoupí na další

zaměstnání. V určitých případech však ochranná lhůta neplyne, a to z pojištěné činnosti poživitele starobního důchodu nebo invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně, z dalšího zaměstnání sjednaného jen na dobu dovolené na zotavenou v jiném zaměstnání, ze zaměstnání zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce, ze zaměstnání malého rozsahu, ze zaměstnání, které si žák nebo student sjednal výlučně na dobu školních prázdnin nebo jejich část, v případě, že pojištění odsouzeného skončí v době jeho útěku z místa výkonu trestu odnětí svobody.[12]

Negativní vymezení podmínek vzniku nároku na dávky nalezneme v ust. § 16 zákona o NP - zaměstnanec tak nemá nárok na výplatu nemocenského v případě, že vykonává práci, nadále mu náleží započitatelný příjem, je ve vazbě či vykonává trest odnětí svobody/zabezpečovací detenci.

Speciální podmínky pro vznik nároku na nemocenské jsou stanoveny v ust. § 23 an. zákona o NP. Základní podmínkou vzniku nároku zaměstnance na nemocenské je vznik stanovené sociální události, tj. uznané dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízení karantény a její trvání déle než 14 kalendářních dnů. Pro období od 01.01.2012 do 31.12.2013 je však stanovená jiná doba, a to **déle než 21 kalendářních dnů**. Tato doba se tak uplatní v současnosti a budu dále aplikovat jen tuto aktuální. DPN i karanténa jsou samostatné sociální události a z každé vzniká samostatný nárok a běží **podpůrní doba**, což je doba, po kterou má zaměstnanec nárok na výplatu nemocenského a počíná běžet 22. kalendářní den trvání dané sociální události a končí dnem, jímž končí tato událost, nejpozději však uplynutím 380 kalendářních dnů ode dne jejího vzniku. Nárok na nemocenskou nemá zaměstnanec v případech uvedených v ust. § 25 zákona o NP. Jedná se o případy, kdy si zaměstnanec úmyslně přivodil DPN, v době DPN či karantény vznikl nárok na výplatu starobního důchodu, DPN či karanténa vznikla v době útěku z místa vazby či z místa výkonu trestu odnětí svobody/zabezpečovací detence.

V současné době je tak po dobu prvních 21 kalendářních dnů zaměstnanec, kterému trvá pracovní vztah zakládající účast na nemocenském pojištění, zabezpečen náhradou mzdy, kterou poskytuje zaměstnavatel podle zákoníku práce. Náhrada mzdy náleží za pracovní dny a to při dočasné pracovní neschopnosti od 4. pracovního dne (při karanténě od prvního pracovního dne).[13]

Dávkové schéma pro OSVČ

V prvé řadě je nutno podotknout, že účast OSVČ na nemocenském pojištění, potažmo na nemocenském, je na rozdíl od zaměstnanců v souladu s ust. § 2 písm. b) zákona o NP zcela dobrovolná.

Co do obecných podmínek, oproti dřívější úpravě, již není u OSVČ účast na nemocenském pojištění podmíněna její účastí na důchodovém pojištění. OSVČ může být účastna nemocenského pojištění bez ohledu na placení záloh na důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

V souladu s ust. § 11 zákona o NP je obecně OSVČ účastna pokud vykonává samostatnou výdělečnou činnost na území ČR. Účastna nemocenského pojištění může být však i tehdy, pokud vykonává výdělečnou činnost mimo území ČR, avšak na základě oprávnění vyplývajících z právních předpisů ČR. Uvedené platí v případech, kdy není příslušnost k právním předpisům řešena mezinárodní smlouvou o sociálním zabezpečení nebo koordinačními nařízeními.[14] Účast na nemocenském pojištění vzniká pak na základě přihlášky k nemocenskému pojištění podané na předepsaném tiskopisu a zaplacením pojistného na nemocenské pojištění.[15] Samotná výše dosahovaného příjmu ze samostatné výdělečné činnosti není pro účast osob samostatně výdělečně činných na nemocenském pojištění podstatná a účast těchto osob na nemocenském pojištění nijak neovlivňuje.[16]

Nemocenské pojištění OSVČ vzniká dnem, který uvedla v přihlášce k účasti na pojištění, nejdříve

však dnem, ve kterém byla přihláška podána. Od 1. 1. 2011 byla zrušena možnost vzniku nemocenského pojištění před datem podání přihlášky v případě jejího podání do 8 dnů od zahájení samostatné výdělečné činnosti.[17]

Dle § 12 zákona o NP může být OSVČ účastna nemocenského pojištění pouze jednou, i když vykonává paralelně více samostatných výdělečných činností. Výkladem a contrario § 16 písm. a) zákona o NP pak dospějeme k závěru, že OSVČ má nárok na výplatu nemocenského pokud nevykonává osobně po dobu pracovní neschopnosti samostatnou výdělečnou činnost.

Co se týče konkrétního nároku na nemocenské, ten vzniká, jestliže podmínky pro vznik nároku na dávku byly splněny v době pojištění nebo v ochranné lhůtě. Ochranná lhůta činí stejně jako u zaměstnance 7 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění pro nemocenské. Pokud však trvalo pojištění kratší dobu, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů trvalo pojištění. Ochranná lhůta neplyne z pojištěné činnosti OSVČ, která je poživitelem starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.[18]

Stejně jako zaměstnanec má OSVČ nárok na nemocenské v případě, že jí byla uznána DPN či na ni byla nařízena karanténa, trvá-li tato událost déle než 21 kalendářních dní. OSVČ není po dobu prvních 21 kalendářních dnů DPN či karantény nijak zabezpečena (na rozdíl od zaměstnance).[19]

Podmínkou nároku na nemocenské je pro OSVČ dále také splnění tzv. **čekací doby** dle ust. § 24 zákona o NP, která se analogicky uplatní i pro zahraniční zaměstnance. Toto ustanovení vymezuje speciální podmínku nároku na nemocenské pro OSVČ, a to povinnost splnit čekací dobu v délce tří (běžných, nikoli kalendářních) měsíců bezprostředně předcházejících dni vzniku DPN či nařízení karantény.

Jaké jsou tedy hlavní podobnosti a rozdíly v dávkovém schématu nemocenské pro zaměstnance a OSVČ?

Co se týče podobností, zaměstnanci stejně jako OSVČ jsou vymezeni v zákoně o NP v okruhu pojištěných osob jako dvě základní kategorie. V zásadě obě skupiny musí splňovat obecné podmínky vzniku nároku na dávku, zejména dle §§ 14 - 16 zákona o NP. V obou případech je také základní sociální událostí zakládající nárok na nemocenské DPN, která je pojmově vymezena v ust. § 55 zákona o NP, případně nařízení karantény, které se řídí zvláštním zákonem.[20] Trvání DPN či karantény je také v současné době v obou případech vázáno na lhůtu delší než 21 kalendářních dní, tak jak je stanoveno v ust. § 23 zákona o NP.

Co do rozdílů platí pro OSVČ v některých případech speciální režim, výslovně uvedený v zákoně o NP, který v jistém smyslu odráží specifické postavení OSVČ na trhu práce a rovněž v systému sociálního zabezpečení. V prvé řadě se celkově na nemocenském pojištění podílejí OSVČ zcela dobrovolně, zatímco pro zaměstnance ve smyslu zákona o NP je účast povinná. Dále OSVČ nemusí splňovat podmínku výkonu výdělečné činnosti na území ČR a taktéž podmínka výše příjmu není pro OSVČ rozhodná. Po prvních 21 dnů pracovní neschopnosti není OSVČ na rozdíl od zaměstnance nijak zabezpečena. A konečně, specifickým institutem pro OSVČ je tzv. čekací doba vymezena v § 24 zákona o NP, která se u zaměstnance neuplatní.

Mgr. Bc. Andrea Šimordová

Použité zdroje

- Dávky nemocenského pojištění [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

- GREGOROVÁ, Z., GALVAS, M. Sociální zabezpečení. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN: 80-210-3686-9.
- Judikát Nejvyššího správního soudu č. j. 1 Ads 22/2003-26 ze dne 29. června 2005 [Zdroj: ASPI]
- Nemocenské [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).
- Nemocenské pojištění v roce 2013 [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).
- Nemocenské pojištění [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).
- Nemocenské pojištění OSVČ [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).
- PŘIB, J. Zákon o nemocenském pojištění. Komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. ISBN: 978-80-7357-448-2.
- Vlasák, F. Hlavní změny, které přináší nový zákon o nemocenském pojištění a doprovodný zákon k němu in Práce a mzda, 2006, č. 6, s. 1. [Zdroj: ASPI]
- Zákon č. [187/2006](#) Sb., o nemocenském pojištění

[1] Jedná se o komplexní úpravu nemocenského pojištění zahrnující oproti staré úpravě jak zaměstnance, tak i osoby samostatně výdělečně činné (dále jen OSVČ) a ozbrojené složky v jednom předpisu (okruh osob zúčastněných nemocenského pojištění je vymezen v ust. § 5 zákona), jejich nároky z toho pojištění a stanovení výše poskytovaných dávek, tak i organizační uspořádání nemocenského pojištění.

[2] Nemocenské pojištění [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[3] Přib, J. Zákon o nemocenském pojištění. Komentář, s. 17.

[4] § 3 písm. h) zákona o NP uvádí: „V tomto zákoně se rozumí osobou samostatně výdělečně činnou fyzická osoba považována za osobu samostatně výdělečně činnou pro účely důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu.“

[5] Za OSVČ se pro účely pojištění podle ust. § 9 odst. 2 považuje „osoba, která ukončila povinnou školní docházku a dosáhla věku aspoň 15 let a buď vykonává samostatnou výdělečnou činnost, nebo spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle zákona o daních z příjmů lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení.“

[6] Gregorová, Z., Galvas, M. Sociální zabezpečení, s. 203.

[7] Viz judikát Nejvyššího správního soudu č. j. 1 Ads 22/2003-26 ze dne 29. června 2005

[8] Pro tyto existuje speciální úprava uvedená v ust. § 7a zákona o NP. U zaměstnance činného na základě dohody o provedení práce vzniká povinná účast na nemocenském pojištění, pokud splňuje dvě podmínky, a to: 1. výkon práce na území ČR a 2. v kalendářním měsíci, v němž dohoda o provedení práce trvá, dosáhl započitatelného příjmu v částce vyšší než 10 000 Kč.

[9] Nemocenské pojištění v roce 2013 [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[10] Tamtéž.

[11] Vlasák, F. Hlavní změny, které přináší nový zákon o nemocenském pojištění a doprovodný zákon k němu.

[12] Nemocenské [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[13] Nemocenské pojištění v roce 2013 [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[14] Nemocenské pojištění OSVČ [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[15] Nemocenské pojištění v roce 2013 [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[16] Přib, J. Zákon o nemocenském pojištění. Komentář, s. 37.

[17] Nemocenské pojištění OSVČ [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[18] Dávky nemocenského pojištění [citováno dne 24.3.2013]. Dostupné >>> [zde](#).

[19] Přib, J. Zákon o nemocenském pojištění. Komentář, s. 69-73.

[20] Jedná se o zákon č. [258/2000](#) Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

Další články:

- [Sdílení elektřiny v obecních projektech, změny po 1.8.2026 a zapojení bateriových úložišť](#)
- [Jak naložit s „oznámením“ přestupku soukromých osob? A je to vlastně oznámením ve smyslu zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich?](#)
- [Systémová podjatost ve správním řízení aneb požadavek na překročení nadkritické míry rizika systémové podjatosti](#)
- [Bezpilótní systémy vlastní konstrukce v kategorii Specific: regulatorní požadavky a praktické aspekty](#)
- [Pacht závodu a zákaz přenechání věci třetí osobě](#)
- [Digitální důkazy z webu v soudním řízení: jak doložit, co bylo online zveřejněno?](#)
- [Nepravomocné povolení stavby a změna územního plánu](#)
- [Letiště a letecké stavby](#)
- [Nejvyšší správní soud vymezuje nové hranice zneužití práva u běžných nákladů na reklamu](#)
- [Limity dohledu nad výkonem znalecké činnosti](#)
- [Stavebníci získávají od roku 2026 silnější pozici v soudních sporech o povolení stavby](#)